

Havas Kató: Emlékezés Waldbauer Imrére

(1892. ápr. 13. Budapest–1953. dec. 3. Iowa City, USA)

Fritz Kreisler: A magyar zenéről

A zenetörténet-rovatunkban közreadott írások ezúttal az 1930-as évek elejére kalauzolják vissza a magyar zene és hegedűjáték iránt érdeklődő olvasót. Előbb egy világszerte ismert, magyar hegedűpedagógus, Havas Kató emlékezik egykori tanárára, Waldbauer Imrére, majd pedig a hegedűjáték történetének egyik legnagyobb alakja, Fritz Kreisler osztja meg velünk gondolatait a magyar népzeneiről. Az írások a STRAD c. zenei folyóirat 1985. évi 95. kötetében (940–942. l.), és a Muzsika c. zenei folyóirat 1930. január–februári számában jelentek meg.

Havas Kató, az 1939 óta Angliában élő, világszerte elismert hegedűpedagógus Erdélyben, Kézdivásárhelyen született 1920. november 5-én, és öt éves korában kezdett hegedülni Kolozsvárott. Tíz éves korában, 1930-ban, Telmányi Emil közbenjárására került Budapestre Waldbauer Imréhez, a Zeneakadémiára. 1939-ben debütált nagy sikerrel New Yorkban, a Carnegie Hall-ban, majd amerikai turné és rádiószereplések következtek. Egy év múlva férjhez ment, és ezt követően három gyermeke nevelésének szentelte idejét. 1960-ban kezdett tanítani. Új hegedűtanítási módszerének lényege: feloldani a hangszeres játék közben fellépő fizikai és lelki eredetű feszültségeket. Az általa kifejlesztett „Új megközelítés” (New Approach) terjesztésére 1985 januárjában nemzetközi szövetség alakult KHANA (Kató Havas Association for the New Approach) elnevezéssel, mely szervezetéhez 2000-ig már harminc országból csatlakoztak szakemberek. „Páratlan eredményeiért” 1992-ben elnyerte az Amerikai Vonóstanárok Szervezetének kitüntetését (International Award), és megkapta a Brit Birodalmi Rendet (CBE) is. Alapítója és vezetője volt a Purbeck Music Festival-nak (Dorset), a Roehampton Music Festival-nak (London), és az International Festival-nak (Oxford). Jelenleg az International Summer School of Strings (Nemzetközi vonósiskola, Oxford) vezetője. Európában, Amerikában, Kanadában, Ausztráliában és Új Zélandon is tartott kurzusokat, és számos TV-műsorban szerepelt. Az YMISO Hungary Alapít-

vány, a Fővárosi Pedagógiai Intézet és a Zenetanárok Társasága felkérésére 2002-ben Budapesten, a Régi Zeneakadémián tartott kurzust.

Könyvei:

A New Approach to Violin Playing (A hegedűjáték új megközelítése, 1961),

The Twelve Lesson Course in the New Approach (A 12 órás hegedűkurzus az új megközelítés szerint, 1964),

The Violin and I: an Autobiographical Account (A hegedű és én: önéletrajzi számvetés) London, 1967.

Stage Fright, its Causes and Cures, with special reference to violin playing (Lámpaláz, okuk és orvoslásuk, külön javaslatokkal a hegedűjátékhoz, 1974). A könyv Menuhin ajánlásával jelent meg.

Freedom to Play: a String Manual (A fesztelen játék – hegedűs kézikönyv), London, 1977. (J. Landsmannal).

Lásd még: M. Murray: A Comparison of Violin Playing Techniques: Kató Havas, Paul Rolland, and Shinichi Suzuki, Bloomington, 1994.

További adatok: Bewley: Kató Havas (A Profile, Strad 101. l. 1990), és Laaber: Lexikon der Violine, 2004.

Aranyszabályok

„Kis aranyom, ez nem jó. Egyáltalán nem jó.” – Aki beszél, Waldbauer Imre. A színhely egy körülbelül 12 növendéknek tartott hegedűóra 1930-ban, a Magyar Királyi „Liszt Ferenc” Zeneakadémián, Budapesten. A „kis aranyom” én vagyok, akkor tíz évesen, amint egy nagy tanterem közepén

állok, kipirult, de eltökéltséget sugárzó arccal, hónom alatt hegedűvel. Éppen befejeztem Viotti 20. hegedűversenyének 1. tételét, de arra már nem jutott időm, hogy a kadenciát is megtanuljam.

Ezekre a mesteriskolai órákra hetente kétszer, kedden és pénteken került sor, 10-től 2-ig. Néha hetenként egyszer, de némelykor csak kéthetente került sor ránk. Miután az előző kedden kérték, hogy játsszam el Lalo „Spanyol Szimfóniájá”-nak utolsó tételét, nem számítottam arra, hogy ezen a héten is játszanom kell. Akkoriban még csak néhány hónapja voltam Waldbauer védőszárnyai alatt, és nem ismertem szokásait, bár akkor már szinte örökkévalóságnak tűnt számomra, hogy Telmányi Emil javaslatára Erdélyből Budapestre kerültem, hogy nála tanuljak.

Kolozsvárott egy hölgy tanított, aki hosszú történeteket mesélt nekem a hegedű varázslatos hatalmáról, amelyek barátságos (és nem annyira barátságos) szellemekkel voltak kapcsolatosak. Mivel mi egy lakásban laktunk, egy saját kis részt kaptam a kertjében, hozzá kis ást és kapát. Honvágyam volt iránta, és a kert iránt.

Mindamellettt csakhamar ráébredtem, milyen nagy kiváltságot jelent akadémistának lenni, de Waldbauernél tanulni ráadásul különleges privilégiumnak számított. Az én esetemben ez különösen így volt, hiszen amennyire emlékszem, akkoriban én voltam az egyetlen gyerek a Zeneakadémi-

Bartók, Kodály és a Waldbauer–Kerpely vonósnégyes 1910. márciusában. Ülő sor balról-jobbra: Bartók, Molnár Antal (brácsa), Kodály, Kerpely Jenő (gordonka). Álló sor: Temesváry János (II. hegedű) és Waldbauer Imre (I. hegedű)

án. Ekkor még Hubay volt az igazgató, aki korlátlan hatalommal rendelkezett, de már idős ember volt. Emlékszem hosszú fehér hajára, elegáns fehér kecskeszakállára, amint a professzori páholyban ült a pódium jobb oldalán, az Akadémia koncerttermében tartott fellépéseim alkalmával. De az ifjú óriások forradalmi eszméikkel már kopogtattak az ajtón.

A legismertebb közülük Bartók és Kodály volt, de ott volt Dohnányi (ő lett az igazgató, amikor Hubay meghalt), Weiner, Antal, Kósa, és végül, de nem utolsósorban Waldbauer. Tudomásom szerint ő volt az első a hegedűpedagógiában, aki a „Gestalt”-tal (megj.: forma) kezdett próbálkozni a tanítás során. A nevét viselő vonósnégyes vezetője volt, amelyben második hegedűn Temesváry János, brácsán Ország Tivadar, csellón pedig Kerpely Jenő játszott. Akkoriban csak néhány kiemelkedő kvartett volt Európában, és az övé volt közülük az egyik legnevesebb.

Bár még gyermek voltam, már homályosan átéltem azt a függetlenség-érzést, ami

az Akadémián érezhető volt azt követően, hogy Hubay meghalt. Waldbauer és Bartók közeli barátok voltak. A II. vonósnégyest (op. 17) Bartók Waldbauernek ajánlotta, és Bartók volt a keresztapja Waldbauer fiának, Ivánnak. Abban az időben Budapesten nagyfokú meggyőződés és bátorság kellett ezeknek a vonósnégyeseknek a nyilvános előadásához. Emlékszem, mennyire megrémültem, ha némelykor, ezen előadások alkalmával néhányan felálltak a közönség soraiból, és hangos székzörgés közepette vonultak ki a teremből, így adva jelét felháborodásuknak. Megdermedtem még a gondolatától is, hogy a „professzor bácsi” (szüleim mondták, hogy így hívjam) legszívesebben mit tenne velük, amint befejezte a játékot. Mivel akkoriban, többi növendékéhez hasonlóan én is teljesen a búvkörébe kerültem, féltem tőle és rendkívül tiszteltem. Amint most visszatekintek: ha akkor azt mondta volna, hogy ugorjak ki híres tantermének az ablakából (a harmadik emeletről), mert ez hasznára válhat a vibrátómnak, megtettem volna, a legkisebb habozás nélkül.

Waldbauer jól megtermett ember benyomását keltette, pedig nem volt magas. Erő sugárzott belőle, csodálatos mesélő volt, igen széles érdeklődési körrel. Szinte mindennapos esemény volt, hogy egy hegedűs növendék két óra hosszat állt a kottaállvány előtt, miközben Waldbauer a vonós kézzel kapcsolatos valamilyen mozgást illetően – álláspontjának bizonyítására – belekezdett egy előadásba a ló különféle járásmódjairól a lovaglás során, vagy a teniszezés során előforduló, különböző ütések fajtáiról. Híres volt az a karikatúra, amely akkoriban jelent meg róla az egyik zenei újságban. Waldbauert ábrázolta, amint szónokol, szivarral a kezében, és egy hatalmas pókháló feszül közte, valamint a kottaállvány és a serkenő szakállú, csüggedt arckifejezésű fiatalember között, aki hegedűt tart a hóna alatt. Nem volt képes eltűnni, de nem is engedett meg semmiféle pózolás vagy szemfényvesztést, és gondoskodott arról, hogy már tíz éves koromban át legyek itatva azzal az áhítatot sugárzó felelősségtudattal, amivel megőrizhetem mélyen gyökerező művészi tisztességem.

„Katóm”

Hamar rájöttem, hogy hegedűórái során az embernek készen kell állnia minden eshetőségre, és életcéloommá vált, hogy kivívjam megbecsülését. Amikor a „drága kis aranyom” megszólítást használta, visszafojtott dühvel a hangjában, rögtön tudtam, hogy bajban vagyok. Más esetekben viszont a „Katóm” – mindenfajta kicsinyítő képző nélkül – jóváhagyást jelentett. Kezdetben nem volt világos előttem, mi váltja ki a dühöt, és mi a jóváhagyást. Emlékszem Paul Rollandra (ő akkor szintén növendéke volt), aki szárnyai alá vett néhány mesteriskolai órát követően, és próbálta elmagyarázni, hogyan tudok igényeinek a legjobban megfelelni.

Magániskolában

Waldbauer a szokványos oktatási rendszert időpocsékolásnak tartotta, viszont elintézte, hogy hetente egyszer vagy kétszer, délelőttönként bejárjak egy magániskolába. Ott köztisztviselőként álló tanulóként kezelték, és szüleimnek nem kellett tandíjat fizetniük. Arról is gondoskodott, hogy angol és német nyelvórákat kapjak. Lelkesen próbálta kiegészíteni zenetörténeti ismereteimet (mely tárgy szerepelt az akadémiai tananyagban), valamint ezzel párhuzamosan, művészettörténeti ismereteimet, így tehát a képzőművészettel is megismerkedtem. Hatására elkezdtem mohón olvasni. Elképzelhetetlen lett volna úgy játszani neki a Csajkovszkij hegedűversenyt, hogy valaki ne olvasta volna Tolsztoj „Anna Karenin”-ját (magyarul), vagy Bach szólóhegedűre írott szonátáit hogy ne olvasta volna a Bibliát.

Nagy híve volt a testgyakorlásnak (ami akkoriban még nem volt annyira divatban, mint manapság), és nyaranta úsznom kellett minden nap, télen pedig esténként korcsolyázni a jéggel borított tenispályán, aznapi teendőim elvégzése után, és nem számított, hogy hideg, vagy viharos idő volt. Valamilyen különös okból (talán mivel kicsi volt a kezem) nem engedtek teniszezni. Természetesen még sok jól ismert, nagyra becsült tanár tanított akkoriban a Zeneakadémián, mint Zathureczky és Gábel, hogy csak kettőt említsek. De mivel Waldbauer kamarazeneét is tanított, ami kötelező tárgy volt, hatással volt valamennyi ott tanuló vonós növendékre, köztük Starker Jánosra,

Rejtő Gáborra, Végh Sándorra, Kuttner Mihályra, Varga Tiborra, hogy csak néhányat említsek. És bár Waldbauert mélyen tisztelték növendékei, sok tréfa kerített róla az egymással kölcsönös összefüggésben lévő, organikus egységet alkotó mozgásokról, amelyekről előadást tartott. Engem a következő tréfával szorított sarokba egyik növendéktársam: „Próbáld felhúzni a jobb szemöldököd, és nézd meg, hogyan rángatózik a bal.”

Kamarazenei óráin elkerülhetetlen rosszállást váltott ki, ha nem hallgattuk egymást, vagy nem készültünk fel semmivel, amikor játszanunk kellett. Mindenkinél kellett legyen partitúra az előadandó műről, és gyakran kért bennünket, hogy énekeljük el egymás szólamát, és nemcsak a sajátunkat. Szerencsére a tanárom még Kolozsvárott mindent elénekeltetett velem hangnévvel, miközben a mérőütést kellett tapsolnom, mielőtt egyáltalán megengedte, hogy hegedűm eljátsszam. (Csak később, Budapesten jöttem rá, hogy a Kodály-módszer szerint tanultam.) Neki köszönhetem, hogy megtanultam a ritmusértékek kiszámolását, mielőtt a számokkal megismerkedtem volna. Tehát így vagy úgy, de képes voltam egyedül elboldogulni. Erre szükség is volt, mert csakhamar kiderült, hogy az órákon Waldbauer nem tesz semmiféle engedményt azért, mert gyerek vagyok, és biztos lehettem abban, hogy senkit sem fog érdekelni, milyen kicsinek és törekenynek látszom. Így aztán, neki köszönhetően „kis Havas”-nak szólítottak, nem pedig a keresztnememen, és ennek hatására úgy éreztem, hogy csodálatosan nagyra nőtem, mivel a „kicsi” csak a természetemre vonatkozott, nem pedig a képességeimre.

Felkészülés a művészképzőre

Weiner tartotta a zongorás kamarazene-órákat. Nekem is volt hetente egyszer zongoraóráim, és két hegedűóráim Szende Magdánál (Magda néninél), a Waldbauer által tartott mesteriskolai órákra való felkészülés jegyében. Ezek a hegedűórák főként skálázással teltek, beleértve a skála valamennyi lehetséges formáját, a tercés és oktávmeneteket is. Soha nem lehetett tudni, hogy Waldbauer melyik három oktávos skálát kéri, és milyen módon. És jaj volt azoknak, akik nem készültek fel. Zeneelméletet is tanultunk, és függetlenül a zenetörténetől, hetente egyszer külön magyar zenetörténetet is tanultunk.

A kis kezem miatt Waldbauer nem engedte, hogy brácsázni tanuljak. A zenekari játék alól is felmentett. De ezzel együtt világossá tette számomra, hogy naponta öt órát kell gyakorolnom. Ha visszatekinetek, egészen elképedek, hogyan férhetett bele annyi minden egy hétbe. Úgy gondolom, azzal volt rám a legnagyobb hatással, hogy megtanított rá, hogyan használhatom ki a legjobban az időmet.

Waldbauer hitt abban, hogy a koncertező pályára való felkészülést az szolgálja a legjobban, ha valaki minél többet szerepel közönség előtt. Tudta azt is, hogy egy szűk körben történő fellépés sokkal igényesebb feladatot jelent, mint a hangversenyen való szereplés. Így hát, eltekintve a mesteriskolai szereplésektől és a számtalan zeneakadémiai hangversenytől, bemutatott a zenét támogató, gazdag budapesti családok otthonában is. Ezek a számomra megszervezett estélyek fényűző módon rendezett események voltak, és néha több mint 20 személyes vacsora előzte meg őket. Ilyen alkalmakkor Waldbauer egészen más embernek tűnt. Az összegyűlt vendégek általában a város művészeti- és intellektuális „elit”-jét képezték, és az ő társaságukban felengedett zárkózottságából. A „professzor bácsi” szigorúsága helyett áradt belőle a humor. Még élénken él emlékezetemben, hogy vetette hátra fejét, hosszasan hahotázva, hogy nevetése szinte a csillárig hatolt. Nem mindennapi dolog volt, ha ilyen alkalmakkor egy pohár gyöngyöző bort nyújtott át nekem, a pohárba töltött, néhány cseppnyi bort szódavízzel hígítva. De ez akkor nagyobb izgalmat jelentett nekem, mint későbbi életem során a pezsgővel teli poharak. Nem emlékszem, hogy különösebben felkészültünk volna ezekre az estélyekre. Azt hiszem, könnyedén vettük az ilyen eseményeket, bár önkéntelenül is észrevettem, hogy Waldbauer fülei mindig bíborvörösek voltak, amikor játszottam. A műsor rendszerint könnyed darabokból volt összeállítva, az alkalomhoz illően, mint Dohnányi „Ruralia Hungarica”-ja, Wieniawski „Scherzo Tarantella”-ja, egy-két Paganini-caprice, stb., de mindig elhangzott egy vagy két hegedű- vagy zongoraszonáta is, főként Mozarttól, vagy Schuberttől és Beethovenától, és később Bach szólóhegedűre írt művei. Ezen alkalmakkor határozottan „Katóm”-nak szólított, a kicsinyítő képzős „aranyom” nélkül, ez utóbbit a mesteriskolai órák

számára fenntartva, és kimondatlanul is megértettem, hogy a kiváltság, hogy részese lehetek ezeknek az estélyeknek, soha nem kerül majd szóba az Akadémián.

Ünnepnapok

A házában tett látogatásaim alkalmával ugyanígy történt. Amint hozzászóltam az új életmódhoz Budapesten, és arra kényszerültem, hogy bizonyos időt szüleimtől távol töltsék, kezdtem a hétvégeket és a húsvéti ünnepeket együtt tölteni Iván fiával, Márta lányával, és Sonya nevű feleségével, Budán. Jó levegőjű, napsütötte helyen volt a háza, a hegyek között, a csillogó parkettán magyaros szőnyegekkel, és hímzett párnákkal a díványon. Itt nem lehetett saját kertem, de megengedte, hogy meghallgassam némelyik kvartett-próbát, az elmaradhatatlan partitúrával a kezemben. Ezek a próbák számomra csodákkal voltak teli, különösen, amikor a Haydn-vonósnégyeseket játszották. Elbűvöltek a próba közben eszmecserék (vagy a szenvedélyes érvelések, egy-egy tréfát kísérelve, érdes nevetéssel tarkítva), amelyek csakhamar menyeyi zenei előadásmóddá alakultak át. Ha tudomást szereztem valaha is a zenei motívumtól elválaszthatatlan drámaiság jelentőségéről, akkor az ilyen alkalmakkor történt. Nem emlékszem, hogy különösebb vita, vagy nevetgélés lett volna, amikor Bartók is jelen volt, hogy meghallgassa saját műveinek a próbáját. Ezek a megbeszélések egészen szelíd hangon, teljes komolysággal zajlottak. Ebben a légkörben úgy éreztem magam, mintha valami betolakodó lennék, és igyekeztem olyan kicsire összezugorodni, amennyire csak tudtam.

A méltóság füstje

Emlékszem, egy ilyen alkalommal Iván elhatározta, hogy ő is beül meghallgatni a próbát, de Bartók hamarosan kiküldött mindkettőnket, mert túl nagy zajt csap-

tunk. Ezek után, hogy sértett méltóságunkat helyreállítsuk, Iván javaslatára kivetjük Waldbauer egyik szivarját, és elkezdjük felváltva szívni, a hátsó kertre néző verandán. Nem vettük észre, hogy közben Waldbauer kijött, egészen addig, míg oda nem ért hozzánk. De mindössze annyi történt, hogy felváltva el kellett szívniunk a teljes szivart. Csak homályosan emlékszem Bartókra, és a kvartett maradék részére: ez már túlságosan távoli emlék számomra.

Okok és orvoslásuk, külön javaslatokkal a hegedűjátékhoz.

Ezek a Waldbauer házában tett látogatások lehetővé tették, hogy a vizsgákra készülve sok magánórát is kapjak. Minél nagyobb lettem, annál többet követelt. A Kreutzer-etűdgyűjtemény volt a Bibliánk. Mind a negyvenkettőt kotta nélkül kellett tudnom. Aztán ott voltak a Dont-, Fiorillo-, Rode- és Ernst-gyakorlatok, nem beszélve a Paganini-etűdökről. A Spohr-, Viotti-, Vieuxtemps- és Wieniawski-hegedűversenyek részét képezték a repertoárnak a tanulás korábbi időszakában, amit a Bach E-dúr és a-moll, a Mozart G-dúr, A-dúr és D-dúr koncert, Mendelssohn, Csajkovszkij, Beethoven és Saint-Saëns

versenyműve, és Paganini D-dúr hegedűversenye követett.

Úgy gyakoroltam házában, mintha otthon lettem volna.

Waldbauer ragaszkodott ahhoz, hogy valamennyi, Budapesten fellépő nagy művészt meg kell hallgatnom. Ezekre a hangversenyekre nehéz volt jegyet kapni, de elintézte, hogy mindig legyen ingyenes állóhelyem a Zeneakadémia koncerttermében, a színpad feletti orgona-karzatán. Ezzel az volt a célja, hogy közről megfigyelhessem játékukat, a korlát mögül. Mivel túl kicsi voltam, hátravezőként emlékszem: a korlát létrafokára kellett állnom, hogy átlássak felette. Az idősebb növendékek közül az egyik mindig tartott, nehogy ráessenek az előadókra. Éveken keresztül csak a feje búbját láttam Hubermannak, Schnabelnak, Horowitznak, Feuermannak, Thibaudnak, a fiatal Menuhinak (alig volt néhány évvel idősebb nálam), Heifetznek, Kreislernek, stb., viszont kitűnő rálátásom volt a balkezükre, és a vonós kezükre. Waldbauer ritkán jött el ezekre a hangversenyekre, de megkívánta, hogy benyomásaimról pontosan számoljak be neki, függetlenül attól, milyen hangszeres volt az előadó. A beszámoló gyakorta csapott át eszmecserébe: ez volt a módszere, hogy az ember ne csak megfigyelő legyen, de a véleményét is világosan meg tudja fogalmazni.

Emlékszem, Heifetz-et mindig rémülettel hallgattam, mivel játéka oly elérhetetlennek tűnt számomra. Kreisler hegedűje ugyanakkor égő vággyal töltött el: én is úgy akartam játszani, mint ő. Néhány évvel később, New York-i a rádiós szereplésem alkalmával titokzatos előadóként mutatott be, és amikor az adás után többen is betelefonáltak, hogy Kreisler játszott-e, ezek a találgatások többet jelentettek számomra bármekkora elérhető sikernél. Nagy bánatomra, Waldbauernek erről az eseményről nem volt tudomása, mivel akkor már a háború elválasztott bennünket egymástól.

Az új énem

Tízennyolc éves voltam, amikor New Yorkba utaztam, hogy először lépjek fel a Carnegie Hall-ban, magam mögött hagyva a nyugtalan Európát. Amikor a háborút követően Waldbauer maga is Amerikában telepedett le, már férjnél voltam, és volt három gyermekem. New Hampshireben laktunk, egy hegytetőn. Amikor telefonon felhívott, hogy szeretne eljönni meglátogatni engem, nagy várákozás lett rajtam úrrá. Hogyan szólítsam meg? Hiszen nem mondhatom már neki, hogy „professzor bácsi”, és a gyermekkoromban szokásos „kezt csókolommal” sem köszönhetem. Mit fog majd szólni ahhoz, hogy David Mendoza-nál tanultam (Ormándy ajánlására) New Yorkban? Hogyan fogadja majd, hogy abbahagytam a hegedülést, hogy minden figyelmemet gyermekeimnek szentelhessem. Mit fog szólni az új énemhez?

Nem kellett aggódnom. Amikor ajándékokkal megrakodva leszállt a vonatról a kis new england-i állomáson, mindjárt elfogott az a tiszta, felhőtlen öröm, amit a már egyenrangú emberek újbóli találkozásakor érez az ember. Négy napon, és négy éjszakán keresztül (néhány órai alvással) beszélgettünk egyfolytában. Még akkor is a fürdőkád szélén ült, amikor fürdettem a gyerekeket, és cigányzenét játszott nekik. Magától értetődőnek találta, hogy egy időre abbahagytam a hegedülést.

„Ideális esetben mindenkinek kellene hogy legyen egy nyugalmi időszak az életében, amikor nem kell eleget tennie hangszere iránti kötelezettségének” – mondta (ezek majdnem ugyanazok a szavak, amiket Menuhin mondott sok évvel később). És amikor elmeséltem neki, hogyan tett csodát Mendoza a bal kezemmel, hogy mindenfajta megerőltetés nélkül tudtam decimákat játszani a brácsán, kíváncsian hallgatta, és teljesen el volt bűvölve. De a legjobban annak örült, hogy az egykori beszélgetéseink alkalmával megfogalmazott útmutatásait követtem: keresni, gondolkodni, felfedezni. Reméli, hogy ezután is ezt teszem majd, egész életemben – mondta.

Angliában voltam, amikor 1953-ban meghalt. 1960-ban kezdtem tanítani. Huszonöt év keresés, gondolkodás és felfede-

zés után, most – a hegedűjáték újfajta megközelítésével – hálával és szeretettel tisztelgek emléke előtt. Nagy tanár és nagy ember volt. Egyike a legnagyobbaknak.

FRITZ KREISLER A MAGYAR ZENÉRŐL

(Az 1962-ben, New Yorkban elhunyt, világhírű osztrák hegedűművész ezt a cikket a *Muzsika* című zenei folyóirat részére írta, 1930-ban.)

A világ összes népzenei közül a legszebbnek és legeredetibbnek tartom a magyart, sőt azt merném állítani, hogy ez az egyetlen igazi népzene, mert szerzői ismeretlenek, magából a népből fakad, szülőhelye a falu, a pusztá, a tanya. Szájról-szájra száll, átveszi a cigány és nemzedékről-nemzedékre tovább plántálja. Igaz, hogy a cigány az idők folyamán deformálja a népzeneit, saját ízlésének megfelelően idegen elemeket kever belé, de ez a zene mégis a maga őszerejével, szokatlan dallamvezetésével, hangnembeli sajátosságaival, csodálatos ritmikájával minden muzsikust, minden zenebarátot lenyűgöz, magával ragad. A legtöbb más népnek úgynevezett „népzeneje” csupán műdal, amely a kották révén válik ismertté, és így terjed el a nép között.

Nincs még egy nemzet, amelynek népzeneje olyan felbecsülhetetlen értékű kincs volna, mint a magyaré; fájdalom fog el, ha hallom, hogy az internacionális zene, főként az amerikai - és elsősorban a jazz - milyen rombolólag hat a magyar zenére.

Régebben a cigány volt az, aki életben tartotta, terjesztette a magyar zenét; az ő muzsikája közvetlenül hat a hallgatóra s így jobb terjesztője volt a népzeneinek, mint akár a legkiválóbb folklór-gyűjtemény, vagy kottára szedett népdal-füzetek: ezeket a könyv- és levéltárakban lepi a por. Azelőtt élvezet volt hallgatnia a cigányt; ha helyenként zavarólag hatott is a túlzott agogika, a szertelenségig vitt rubato a lassú nótákban, és főként a dallamok agyoncifrázása, mégis valami egészen különleges, sehol egyebütt nem hallható, érdekes és értékes muzsikát szólaltatott meg. A régebbi prímások vezetése alatt álló cigányzenekarokat hallgatni, amikor a régi magyar nótákat eredeti tisztasá-

gukban játszották, elsőrendű zenei élvezet volt.

A mai kor cigányait – sajnos – megcsapta a modern szellő, az amerikanizmus, a jazz szele. Fájdalmas csalódás ért minden olyan alkalommal, amikor cigányzenés vendéglőbe, vagy más helyiségbe mentem, annak reményében, hogy magyar népzeneit hallgathatok, és ehelyett sablonos jazz-muzsikát kaptam. Elgondolni is szörnyű, hogy a cigányok klarinét helyett szakszofont szednek elő, a nagyszerű cimbalmot pedig, a cigányzenekar legjellegzetesebb, speciális hangszerét jazz-ütőhangszerré aljasították le: újságpapírral borították be, zörögtek rajta, fával ütögették az oldalát stb. Felháborító volt mindez, hogy ismert, régi szép népdalokat ilyen modorban adtak elő!

Hogy is engedhetik meg a magyarok, hogy gyönyörű népzenejüket, ezt az egyedülálló specialitást, csodás jellegétől, magyaros zamatjától megfosszák, és internacionális jazz-szósszal öntsék le? Hogy tűrhetik el Magyarországon, ebben a hagyományokat tisztelő országban, hogy egyik legszentebb hagyományát meghamisítsák és lassan tönkretegyék, elpusztítsák?

A magyar népzeneit meg kell menteni, de nem tudom, hogyan kellene ezt a mentő akciót megszervezni. Talán meg kellene értetni a cigányzenekarokkal, hogy nekik is létérdekük a régi tradíciók újraélesztése, a közönségnek pedig követelnie kellene, hogy a cigány hamisítatlan magyar népzeneit játszzék. De ha a közönség jazzt követel, ha örömet leli a meghamisított népdalokban – akkor nehéz a bajon segíteni!

Pedig felbecsülhetetlen értékek vannak a magyar népdalokban – sok idegen zeneszerzőt is meghílettek, hogy csak a legismertebbeket említsem: Schubertet, Berliozt, Brahmsot, Debussyt, Ravelt. A magyar népzene művészi feldolgozásában a jelenkor magyar zeneszerzői: Dohnányi, Bartók, Kodály gyönyörű munkát végeztek. Kompozícióik az általános zenei literatúrának valóságos gyöngyszemei. Különösen Dohnányi *Ruralia Hungaricájának* hegedűátíratát szeretem nagyon; játszom mindenütt hangversenyeken, már gramafonba is játszottam.

Rakos Miklós